

Moeder, waarom *luisteren* wij?

Luisterdidactiek in het mvt–onderwijs
Brugge 2012

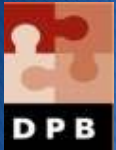
Test

jouw luisterstijl
welk type luisteraar ben jij?

Over luisteren en *leren* luisteren...

Een eerste focus

Leren luisteren: een of-of
of een én-én-verhaal?

- ▶ Stilstaan bij leerwegen en strategieën
→ **Luisterdidactiek uitbouwen**

- ▶ Kilometers maken
→ **Luisterbereidheid opbouwen**
→ **Te vrijblijvend? Eventueel portfoliodidactiek**
- ▶ Een én-én-verhaal

Leer- en luister*attitude*

Leren luisteren

- Passende luisterhouding *willen* aannemen
 - Geconcentreerd
 - Onbevooroordeeld en onvooringenomen
- Mogen en durven mislukken
- Vallen maar ook opstaan
 - Loslaten en weer inpikken
 - Compensatiestrategieën inzetten

Onderwijsattitude

Leren luisteren

Enerzijds

- Instructies geven i.v.m luisterattitude
 - **Evaluatie attitude? Als Ikr ook feedback voor luisterpubliek**
- Vertrouwen opbouwen (haalbaarheid)
- Luisterdoel scherp stellen (bv. authentiek materiaal –opdrachten)

Anderzijds

- Kritisch nadenken over de luisterdidactiek
- Oefening didactisch verantwoord opbouwen
- (Voldoende) luistermateriaal aanbieden

Een tweede focus

Luisteren en *leren* luisteren:
nood aan verscheidenheid

Verscheidenheid

- ▶ in tekstsoorten
- ▶ in luisterdoelen
- ▶ in opdrachten

Zowel bij klassikaal luisteren als
bij individuele trajecten (ev. luisterportfolio)

Tekstsoorten

Tekstsoort	Tekstdoel	Voorbeelden (allerlei teksten) (zakelijke, functionele en fictionele teksten) (richtingsspecifieke teksten) met of beeldondersteuning
informatieve teksten	het overbrengen van informatie	nieuwsberichten, mededeling, interview, gesprek, weerberichten, verkeersmededeling, verslag, documentaire, uiteenzetting (door de leerkracht), antwoordapparaat
prescriptieve teksten	het rechtstreeks sturen van het handelen van de ontvanger	Mondelinge instructies voor klasgebeuren (aanwijzingen, aankondigingen, computerinstructies), gebruiksaanwijzing, programma-aankondigingen, publieke aankondiging (stationsmededelingen), waarschuwing, reclameboodschap, antwoordapparaat
argumentatieve teksten	het opbouwen van een redenering	Betog, discussie, debat
narratieve teksten	het verhalend weergeven van feiten en gebeurtenissen	interview, kort verhaal, filmfragment, reportage, relaas, hoorspel, feuilleton, reisverhaal
artistiek-literaire teksten	expliciete aanwezigheid van een esthetische component	Luisterboeken: literaire fragmenten (romanfragment, toneelfragment), filmfragment, songtekst

Luisterdoelen

Van **zoekend** (selectief)
luisteren

...

tot **structurerend**
luisteren

De luisteraar heeft van te voren een bepaalde, specifieke informatiebehoefte; alleen die informatie interesseert hem, niet de rest van de tekst.

De luisteraar interesseert zich in principe voor de hele tekst; hij probeert de rode draad, de hoofdpunten te vinden.

Bron: *Kwakernaak*

Luisterdoelen

Van **zoekend** (selectief)
luisteren

...

tot **structurerend**
luisteren

De luisteraar heeft van te voren een bepaalde, **specifieke informatiebehoefte**; alleen die informatie interesseert hem, niet de rest van de tekst.

De luisteraar interesseert zich in principe voor **de hele tekst**; hij probeert de rode draad, de hoofdpunten te vinden.

Bron: *Kwakernaak*

Vaak verwaarloosd – door concrete vragen vooraf vaak omgebogen tot zoekend luisteren!

Opdrachten Lezen en Luisteren

(2 tot 9 staan niet zo verwoord in de leerplannen Duits)

- 1) Uit onze leerplannen: globaal (tekstsoort herkennen), cursorisch (boodschap herkennen), selectief (gezochte informatie herkennen), intensief (gedetailleerd) begrijpen en genietend lezen naar gelang van het communicatief doel van de tekstsoort
- 2) *Het globale onderwerp bepalen (= beschrijvend)*
- 3) *De hoofdgedachte achterhalen (= beschrijvend)*
- 4) *Een spontane mening vormen (= beschrijvend)*
- 5) *De gedachtegang volgen (= beschrijvend)*
- 6) *Relevante informatie selecteren (= beschrijvend)*
- 7) *De tekststructuur en –samenhang herkennen (= beschrijvend)*
- 8) *Informatie op overzichtelijke en persoonlijke wijze ordenen (= structurerend)*
- 9) *De informatie beoordelen (=beoordelend)*

Een derde focus

Vaardigheidsonderwijs is
strategie-onderwijs

Leren luisteren

- Oog hebben voor *(kijk)luister-strategieën*
- Aandacht voor *(kijk)luister-leerlijnen*

Leren luisteren

Niet eindeloos herhaald luisteren tot ...

- ▶ Strategieën aanreiken/ laten ontdekken
 - Basisstrategie: OVUR
 - Kennis van de luisterstrategieën
- ▶ Gebruik van strategieën oefenen
 - Weinig expliciet in handboeken
- ▶ In de leerfase ook toetsen?
 - Gebeurt zelden

OVUR-strategie

- ORIËNTEREN
 - Vraag naar de authentieke communicatieve functie
 - Vraag naar het overeenkomstige luisterdoel

- VOORBEREIDEN
 - Zowel inhoudelijk (voorkennis)
 - als formeel (luisterhouding)

- UITVOEREN
 - Gebruik van de luisterstrategieën

- REFLECTEREN

OVUR–strategie

□ ORIËNTEREN

- Welk soort luistertekst is dit? Welke zijn de kenmerken van dit soort tekst? Waarom luistert men naar dit soort tekst?

EN DUS OOK:

- Welke luistervorm pas ik hier het beste toe?
Globaal, cursorisch, selectief, intensief, genietend of studerend luisteren?
- Welke techniek?
Scannen (bv. op data, op namen ...), ...

OVUR-strategie

□ VOORBEREIDEN

- Inhoudelijk: wat weet ik over dit onderwerp? Op welke vragen kan er een antwoord gegeven worden? Welke vragen zou ik beantwoord willen zien ...
- OOK: verkennen van de aankondiging, het bredere situationele/communicatieve kader ...
- Formeel: luisterhouding: concentratie versus afleiding

Strategieën

Oriënteren

Tekstsoort herkennen

- De communicatieve functie van een tekst bepalen
- Luisterdoel en doelpubliek bepalen en luistergedrag daarop afstemmen

Informatie over bron, auteur ...? Inzetten van voorkennis/ interculturele kennis ...

Vorbereiden

- Voorkennis activeren

- inhoudelijk, bv. ook vooraf via teletekst/tv-blad een onderwerp verkennen
- verwachte tekststructuur: bv. productvoorstelling – bv. reservatie
- taalkundig (woordvelden activeren)
- intercultureel

- Hypotheses en luisterverwachting opbouwen: efficiënte raadvaardigheid

- welk soort vragen, welk soort informatie mag je redelijkerwijze op basis van het luisterdoel verwachten
- bekijk kritisch de aankondiging (titel, visuele materiaal). Wat mag je verwachten?

- Juiste luisterhouding

- concentratie
- geen paniek Zich niet laten leiden door het feit dat ze in een klankstroom niet alles kunnen begrijpen
- weten dat een spreker zich vaak herhaalt/ structuur aanduidt ...

- De juiste luisterstijl bepalen (globaal, cursorisch, selectief, intensief...)

Strategieën

Uitvoeren: afhankelijk van het luisterdoel en de bijhorende luisteractiviteit (globaal ...)

- Globaal onderwerp van de tekst bepalen
 - o aankondiging van de spreker
 - o titel– Inleiding ...
- Hoofd- en bijzaken van elkaar onderscheiden
 - o belangrijke informatie noteren
- Aandacht voor samenhang van de tekst
 - o signaal- en structuurwoorden (sleutelwoorden, verbindingswoorden ...)
 - o signaaltekens (vooral bij visuele ondersteuning: bv. opsomming met gebarentaal)
- Voorspellend luisteren
 - o op basis van verwachte tekststructuur (bv. opbouw van een gesprek/ referaat / weerbericht ...) (tekstniveau)
 - o op basis van collocaties (woord- en zinsniveau)
- Luistertechnieken toepassen
 - o w-vragen?
 - o skimmen en/of scannen (data/ getallen/namen ...)
- Aandacht voor visuele en auditieve ondersteuning
 - o intonatie, gestiek en mimiek (non-verbale gedrag)
 - o illustratief en ondersteunend materiaal (foto– ppt ...)
 - o zijn er begeleidend vragen/hand-out? Neem door
- Woorden decoderen: De leerlingen maken efficiënt gebruik van
 - o context– transparantie - taalverwantschap

Aparte focus: Compensatiestrategieën

- Zeggen dat ze iets niet begrijpen
- Vragen wat iets betekent
- Vragen om iets te spellen of iets op te schrijven
- Vragen naar een omschrijving
- Verzoeken om langzamer te spreken, iets te herhalen, iets aan te wijzen, iets in andere woorden te zeggen
- Zelf iets herhalen om na te gaan of ze de ander goed begrepen hebben

Aparte focus: Aantekeningen maken

- als strategie om een tekst aan te pakken (bv. met behulp van een mindmap)

Leren luisteren

Leerlijn luisteren uitbouwen

- *Tekstsoorten*
- *Strategieën*
- *Opdrachten*
- Tekstkenmerken
- Thema's

→ OEFENPARAMETERS

Leren luisteren

Waar, wanneer, met wat bezig?
Wie reikt wat wanneer aan?

LEERLIJNBLAD LUISTERVAARDIGHEID

Titel (2 kleuren)	Tekstsoort <i>zie pag. 7</i>	Strategieën <i>zie pag. 10</i>	Opdrachten <i>zie pag. 11</i>	Tekstkenmerken <i>zie pag. 11</i>

Evaluatieprincipes:

Bijvoorbeeld: *richtig/falsch* of een derde afleider (NIT) of een verbeteren van de foute antwoorden, antwoord pas correct als ook de verantwoording correct is, antwoorden in het Nederlands, antwoorden in het Duits met aparte punten voor schrijven (maar uitwijkmogelijkheid naar Nederlands), ...

Oefenparameters

= *Aspecten die een oefening makkelijk of moeilijk maken*

- Inhoudelijke moeilijkheidsgraad van de tekst
 - Voorkennis – leefwereld van de leerling (vertrouwdheid)
 - Verhalend versus bv. argumentatief
- Talige moeilijkheidsgraad van de tekst
 - Woordenschat
 - Zinslengte – zinsbouw
- Verstaanbaarheid
 - Talige ruis: standaardtaal versus dialect/regiolect ...
 - Niet-talige ruis: omgevingsgeluiden – maar ook: apparatuur
- Ondersteuning
 - Met of zonder visuele ondersteuning – mimiek en gestiek
- Tempo (+ herhaling/ pauzering)

- Luisterdoel
- Soort opdracht

Een vierde focus

Zielfertigheid versus Mittelfertigheid

- ▶ Luisteren *als authentiek doel*: boodschap staat voorop
= luisteren als antwoord op de zender
- ▶ Luisteren *als middel*: taalverwerving staat voorop
= luisteren als verlengstuk van de leraar

Zielfertigheid > Mittelfertigheid

Mittelfertigkeit

Mittelfertigkeit

- ▶ Welke uitdrukking gebruikt de spreker om afscheid te nemen?
- ▶ Hoe staat het in de tekst: “tegen begin volgende week”?
- ▶ Geef een synoniem/antoniem uit de tekst voor “xxxxx”.

Van Mittelfertigkeit naar Zielfertigkeit:

- ▶ Welk woord uit de tekst kondigt een “reden” aan?
- ▶ Wat kan het volgende woord “xxxx” uit de tekst betekenen?
- ▶ Heeft het woord “xxxx” een positieve of een negatieve betekenis?

Leerplannen?

Meerwaarde? **Leervaardigheid en zelfredzaamheid**

- Het distinctieve luisteren
 - Het herkennen van klanken, fonemen en woorden ...

- Het actieve luisteren = het lerend luisteren
 - Het Heraushören van Redemittel/ zinswendingen/ woordenschat...

- MAAR OOK: als modelfunctie voor de eigen spreek- en gespreksvaardigheid (uitspraak – intonatie – pauzes ...)

- ▶ Uitgangspunt is de OVUR–strategie
- ▶ OVUR
 - ORIËNTEREN
 - VOORBEREIDEN
 - UITVOEREN
 - REFLECTEREN
- ▶ Vanuit perspectief van de leerling
- ▶ OOK vanuit perspectief van de leerkracht

Oriëntatie

- ▶ Waarom wil *de auteur* dat de toehoorder dit beluistert?
- ▶ Waarom wil je *als leraar* dat de leerling dit beluistert?
 - vraag naar de authentieke luisteract
 - Principe van de information-gap
 - Principe van de informatie-beoordeling

Vorbereiden

- ▶ Onvorbereid naar een voordracht?
 - >< verkeersmededeling – antwoordapparaat ...
(en ook dat is gericht ...)
- ▶ Schetsen van het kader
 - Inhoudelijk
 - Formeel

Vorbereiden

- Voorkennis activeren
- Relatie tussen luisterdoel en het soort luisteren
Bv. globaal, cursorisch, selectief, intensief, genietend ...
- Relatie tussen het soort luisteren en de luistertechnieken
Bv. scannend naar namen, getallen, data ...
Bv. scannend naar signaalwoorden, verbindingswoorden ...

Een vijfde focus

Dialogen en luistervaardigheid
Getuige zijn van of instappen in?

*Wie deelneemt aan een gesprek,
luistert op een andere manier
dan iemand die getuige is van een gesprek...*

Handboeken?

Didactische consequenties

Sterk geritualiseerde situaties, zoals koopgesprek – aan de balie – restaurant:

→ instappen in de rol, leer leerlingen luisteren vanuit die rol

Bv ook: verkeersmededeling/ weerbericht/ aankondiging in het station ... (opdrachtenfiches– een situationele opdracht)

Handboeken?

Een zesde focus

Luisteren versus kijkluisteren

- ▶ Wat zegt het leerplan?
- ▶ Kansen en valkuilen van het kijkluisteren
- ▶ Didactische consequenties

Kansen en valkuilen

Vroege succeservaringen

- ▶ beeld biedt **ondersteuning**, is illustratief bij de tekst.
 - Bv. weerbericht

Valkuil

- ▶ **gebrek aan coherentie** tussen beeld en tekst
 - Bv. probleem van vele videoclips

Didactische consequenties

- ▶ Kijken ondersteunt het luisteren
 - Krijgen leerlingen de tijd om te kijken?

- ▶ Luisteren ondersteunt het zien
 - Soms ligt de boodschap in het zien
 - Luisteren is duiding bij de boodschap

Een zevende focus

Instructie: eerste vorm van
luistervaardigheid

- ▶ De natuurlijke taalverwerving
 - Geen geschreven tekst, maar gesproken...
 - Concreet, zichtbaar, voelbaar ...
 - Geen losse klanken, maar woorden, teksten ...

Didactische consequenties

- ▶ De natuurlijke taalverwerving in een onderwijsleersituatie
- ▶ De instructie
 - Eerste vorm van luistervaardigheid
 - Consequent gebruik van de doeltaal

Een achtste focus

Luisteren en spreek- / gespreksvaardigheid

- ▶ Luisteren in de *gespreksvaardigheid*
 - Luisteren inherent aan gespreksvaardigheid
 - Parameter bij evaluatie
 - Luisteren of '*schijn*'-luisteren
 - Randvoorwaarden: plaats van de voorbereiding
 - Information-gap bv. dwingt tot luisteren
 - Gescheiden voorbereiding

Een achtste focus

Luisteren en spreek- / gespreksvaardigheid

- ▶ Luisteren in de *spreekvaardigheid*
 - Luisteren inherent aan spreesituaties
 - Als leerkracht voldoende aandacht voor het luisterpubliek?
 - Luisteren of '*schijn*'-luisteren
 - Evaluatie door leerlingen?
 - Eventueel een productieve fase: iets noteren/ invullen ...
 - Reflectie bij de luisterhouding?

Een negende focus

(Zelfstandig) oefenen en remediëren

- ▶ Luisterkilometers maken
 - *“Je leert maar luisteren door te luisteren”*
 - *Ruimte voor klassikaal luisteren? (tijdgebrek)*
- ▶ Te vrijblijvend?
 - Luisterportfolio (uitnodigend en/of sturend)
 - Portfoliodidactiek

Didactische consequenties

- ▶ Ondersteunend materiaal
 - Een oefenbatterij
 - Links naar het internet
 - Materiaal op het leerplatform
 - Het generische model
 - Aandacht voor verscheidenheid (leerlijn?)

Een tiende focus

De plaats van luistervaardigheid

- Uit de wandelgangen:
 - *'Ik moet nog een luistertoets geven'*
 - *'Ik zoek nog een goede luistertoets'*

- Uit de lespraktijk:
 - *'Neem je boek pagina 20 en volg de tekst mee'*

Didactische consequenties

- Kernwoord 1 = **integratie**
 - organisch verbonden met het lesthema/taaltaak
 - logisch samenhangend met gespreksvaardigheid
 - kenmerkend: luisteraar kan gesprek sturen
 - parameter bij evaluatie
 - integratie betekent echter niet *lezend luisteren of luisterend lezen ...*

Didactische consequenties

Kernwoord 2 = **context**

Schetsen van context

- Voorinformatie (*anekdote: weerbericht in hartje zomer ...*)
- Het belang van non-verbale, visuele informatie
- Beginners: video > audio = kijkluisteren

De **eigen** plaats van luistervaardigheid

Luisteren is moeilijker dan lezen

Te veel wordt het luisteren vanuit de leesdidactiek, soms zelfs vanuit een foute leesdidactiek benaderd

Een elfde focus

De **eigen** plaats van luistervaardigheid

- ❑ Luisteren is moeilijker dan lezen
 - Luisteren is altijd lineair
 - Luistertempo wordt bepaald door de spreker
 - Een klankstroom is moeilijker af te grenzen dan een tekenstroom

- ❑ Te veel wordt het luisteren vanuit de leesdidactiek benaderd
 - Valkuil: leesteksten als luistertekst (handboeken?)
 - Spreektaal versus schrijftaal

 - Een kleine nuance: een lezing ...
 - Een tweede nuance: luisterboeken...

Een twaalfde focus

Een regenprogramma: een krachtige leeromgeving

- Een back-up
 - Op usb/cd of dvd
- Op usb
 - Een draagbare mediaplayer
 - Een goede converter
- Op het digitale leerplatform
 - Geluids- en videobestanden uit de les

Van vak– naar leergroep

Verkennen leerplannen
Kritische beoordeling van bestaand materiaal
Voorbeelden van best practice
Vindplaats materiaal
Werkmoment: opstellen van luisteropdrachten
Nadenken over een leerlijn
Technische aspect: downloaden en presenteren van
geluidsmateriaal